

Секція 3 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 332.12:338.439.66

С.В. Тютюнникова, д-р екон. наук
Л.О. Мельнік, канд. екон. наук

ОЦІНКА СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ З МЕТОЮ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ

Розроблено основні стратегічні орієнтири забезпечення інвестиційного розвитку регіону, які сформовані на основі типології регіонів за рівнем забезпечення ресурсами. Визначено типи стратегії залучення іноземного капіталу в регіони України, які дозволяють диференційовано підійти до стимулювання іноземних інвесторів вкладати кошти у регіон.

Разработаны основные стратегические ориентиры обеспечения инвестиционного развития региона, которые сформированы на основе типологии регионов по уровню обеспечения ресурсами. Определены типы стратегии привлечения иностранного капитала в регионы Украины, которые позволяют дифференцированно подойти к стимулированию иностранных инвесторов вкладывать средства в регион.

It is developed the basic strategic reference points of maintenance of investment development of region which are generated on the basis of typology of regions on level of maintenance by resources. Types of strategy of attraction of the foreign capital in regions of Ukraine which allow to approach differentially to stimulation of foreign investors are defined to put means in region.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток ринкових відносин в Україні вимагає подолання диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів. Важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону відіграє рівень його інвестиційного розвитку, що залежить від обсягів інвестиційної діяльності та її результатів. Ефективність інвестиційної діяльності в регіонах України обумовлена наявністю інвестиційних ресурсів, що залежить від фінансового, трудового, матеріально-технічного, природного потенціалів регіону. Незадовільний стан фінансового забезпечення регіонів потребує пошуку та залучення фінансових ресурсів з-за кордону, які дозволять покрити дефіцит внутрішніх

коштів, сприятимуть прискоренню євроінтеграційних процесів та підвищенню зовнішньоекономічної активності регіону. Стимулювання залучення іноземного капіталу повинно бути зорієнтоване на пріоритети соціально-економічного розвитку регіону та рівні його забезпечення внутрішніми інвестиційними ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Регіональні особливості інвестування та їх проблемні сторони належать доробкам М. Бутка, І. Ваховича, З. Герасимчук, Л. Ковальської, М. Козоріз, Я. Крупки, Л. Тарангул, І. Школи та ін. Проте недостатньо визначеними залишаються стратегії залучення іноземного капіталу в регіони України в сучасних умовах, які повинні базуватися відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку областей.

Мета та завдання статті. Основною метою є оцінка стратегічного потенціалу регіонів України для залучення іноземного капіталу відповідно до пріоритетів їх соціально-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначені стратегічні орієнтири забезпечення інвестиційного розвитку регіону дають можливість диференційовано підійти до формування стратегій залучення іноземного капіталу, під якими можна мати на увазі цілеспрямований комплекс послідових дій та заходів, що базується на баченні майбутнього процесу іноземного інвестування в регіоні, орієнтований на підтримку іноземних інвесторів з метою задоволення потреб області в інвестиційних ресурсах.

Для визначення стратегічного напрямку розвитку регіону необхідно провести аналіз та оцінку його потенціалу. Ця методика проведення являє собою складну систему, всі елементи якої функціонують одночасно та в сукупності. Їх дослідження, на нашу думку, повинно формуватися на основі системного підходу та включати низку етапів.

На першому етапі визначається мета, об'єкт, предмет, завдання, принципи аналізу та оцінки стратегічного потенціалу регіону, обумовлюються вимоги до вихідної інформації.

Основні завдання аналітичного дослідження полягають в такому:

- 1) розрахунку індексу забезпеченості ресурсами регіону;
- 2) розрахунку рівня спеціалізації регіону;
- 3) розрахунку ефективності спеціалізації регіону;
- 4) побудові матриці співвідношень «стратегічних орієнтирів забезпечення інвестиційного розвитку регіону – тип стратегії залучення іноземного капіталу».

Відповідно, напрямами аналізу та оцінки стратегічного потенціалу регіону виділяють оцінку:

- забезпеченості ресурсами регіону;
- рівня спеціалізації регіону;
- ефективності спеціалізації регіону.

За кожною групою здійснюється вибір системи розрахункових показників, що забезпечуватимуть комплексність дослідження. Система показників – це сукупність взаємопов'язаних характеристик, що відображають економічні процеси для цих умов, місця та часу. Саме від правильності підбору цієї системи кількісних характеристик і залежить вирішення поставлених перед аналізом завдань та досягнення мети його проведення [1, с. 41].

Для оцінки рівня забезпеченості ресурсами регіону слід проаналізувати природні, фінансові, матеріально-технічні, трудові ресурси. Інтегральну оцінку шляхом зведення різнопланових показників забезпеченості ресурсами слід здійснювати, використовуючи індексний метод.

При цьому будемо використовувати такі формули для розрахунку часткових та інтегрального індексів забезпеченості ресурсами регіону [2, с. 157].

$$X_{ij}^I = \frac{X_{ij}}{X_{m+1j}}, \quad (1)$$

або

$$X_{ij}^I = \frac{X_{m+1j}}{X_{ij}}, \quad (2)$$

де $i=1, 2, \dots, m; j=1, 2, \dots, n$; X_{m+1j} – j -й показник еталонного регіону (еталонний – це регіон із найкращим значенням показника з досліджуваної сукупності). При цьому формула (1) використовується, коли еталоном є максимальне значення, а формула (2) – мінімальне.

$$Y_{ij} = 1 - X_{ij}^I, \quad (3)$$

де Y_{ij} – рівень забезпечення регіону тим чи іншим видом ресурсів. Чим менше значення Y_{ij} , тим меншим є відхилення від еталону, тобто кращим є положення регіону відносно інших.

Інтегральний індекс забезпеченості ресурсами розраховується:

$$X_i = \frac{\sum_{j=1}^n Y_{ij}}{n} . \quad (4)$$

Після здійснення розрахунку інтегрального індексу забезпеченості ресурсами, необхідно згрупувати регіони за рівнем цього показника. На нашу думку, для визначення місця і ролі окремо взятого регіону, варто виділити регіони з високим і низьким рівнем забезпеченості ресурсами. Для цього скористаємося формулою, яка дає можливість визначити розмір інтервалу:

$$r = \frac{I_{max} - I_{min}}{g} , \quad (5)$$

де r – розмах інтервалу;

I_{max} – максимальне значення індексу забезпеченості ресурсами регіону ;

I_{min} – мінімальне значення індексу забезпеченості ресурсами регіону;

g – число відокремлених груп.

Оцінивши рівень забезпеченості ресурсами регіонів держави за вищенаведеними напрямками, варто перейти до оцінки рівня спеціалізації регіону. Аналіз та оцінка рівня спеціалізації регіону дає можливість визначити, які з видів економічної діяльності мають найбільше можливостей для формування та нарощення стратегічного потенціалу.

Спеціалізацію регіонів держави визначають за певними показниками, хоча у літературі з приводу цього існують значні критеріальні відмінності. Найбільшого поширення набули наступні розрахункові показники [1, с. 46]:

1. Коефіцієнт міжрайонного вивозу продукції певного виду економічної діяльності (коефіцієнт товарності), який розраховують відношенням вартості продукції певного виду економічної діяльності, що вивозиться за межі регіону, до загальної вартості продукції виду економічної діяльності, що виготовляється в регіоні. Види економічної

діяльності, за якими більша частина продукції вивозиться за межі країни (регіону), належать до спеціалізованих.

2. Коефіцієнт локалізації (спеціалізації, зосередження), який визначається відношенням частки певного виду економічної діяльності у загальному обсязі виробництва регіону до частки того ж виду економічної діяльності у виробництві країни. Якщо під час розрахунку коефіцієнт локалізації дорівнює або більший за одиницю, то вид економічної діяльності в регіоні відноситься до спеціалізованої; якщо менше одиниці він має обслуговуюче значення.

3. Коефіцієнт виробництва продукції на душу населення, який визначається відношенням частки виробництва продукції регіону у виробництві продукції в масштабі всієї країни до питомої ваги чисельності населення регіону у загальній чисельності населення країни. Види економічної діяльності, за якими коефіцієнт виробництва продукції на душу населення вищі за одиницю, належать до спеціалізованих.

З метою оцінки стратегічного потенціалу регіону необхідним є визначення не лише рівня спеціалізації видів економічної діяльності, а й їх економічної ефективності. Ефективність спеціалізації регіону визначається через зіставлення ефекту виробництва продукції даного виду економічної діяльності в регіоні та загалом в країні. Можна порівняти, наприклад, собівартість, фондівіддачу чи продуктивність праці, тоді ефективність визначається за формулами

$$E_{c1} = \frac{C}{C_i}, \quad (6)$$

де C , C_i – собівартість продукції в країні та регіоні відповідно.

$$E_{c2} = \frac{\Phi_i}{\Phi}, \quad (7)$$

де Φ , Φ_i – фондівіддача в країні та регіоні відповідно.

$$E_{c3} = \frac{\Pi_i}{\Pi}, \quad (8)$$

де E_{c1} , E_{c2} , E_{c3} – ефективність спеціалізації регіону; Π , Π_i – продуктивність праці в країні та регіоні відповідно.

Спеціалізація вважається ефективною, якщо $E_{c1,2,3} > 1$.

Загальний індекс ефективності спеціалізації розраховується як проста сума середніх часткових індексів.

Завершальним етапом аналізу та оцінки стратегічного потенціалу регіону є визначення типу стратегії залучення іноземного капіталу у регіони, що повинно здійснюватися на основі сформованих стратегічних орієнтирів забезпечення інвестиційного розвитку, які дають можливість комплексно сформулювати пріоритетність розвитку регіону та залучати іноземний капітал відповідно до потреб у ньому. У таблиці показано розподіл стратегій залучення іноземного капіталу відповідно до стратегічних орієнтирів забезпечення інвестиційного розвитку [3, с. 92].

Таблиця – Розподіл регіонів України за типами стратегії залучення іноземного капіталу

Рівень забезпечення*				Регіони України	Стратегічні орієнтири забезпечення інвестиційного розвитку регіону	Тип стратегії залучення іноземного капіталу
Y ₁₁	Y ₁₂	Y ₁₃	Y ₁₄			
1	2	3	4	5	6	7
+	+	+	+	Дніпропетровська обл.	Збільшення конкурентоспроможних виробництв	Стратегія забезпечення економічної безпеки регіону
+	+	+	-	Київська, Харківська, Полтавська, Запорізька обл.	Розвиток виробництв, що дозволяють знизити матеріаломісткість продукції та забезпечити її конкурентоспроможність	Стратегія ринкового лідера
+	+	-	+	Донецька обл.	Розвиток інвестиційної інфраструктури та модернізація виробничих потужностей промислового сектору економіки регіону	Стратегія сильних позицій на зовнішніх ринках

Продовження табл.

1	2	3	4	5	6	7
+	-	+	+	АРК, Львівська, Одеська, Закарпатська обл.	Розвиток нетрудомістких видів економічної діяльності з метою забезпечення інвестиційних можливостей регіону в майбутньому	Стратегія максимізації вигод
-	-	-	+	Івано- Франківська, Тернопіль- ська, Луганська, Чернівецька обл.	Залучення зовнішніх джерел формування інвестиційних ресурсів та створення виробництв із використанням місцевих природних ресурсів	Стратегія мінімізації ризиків
-	+	-	-	Хмельниць- ка обл.	Залучення бюджетних коштів із метою розвитку виробничих підприємств та забезпечення зростання їх інвестиційної спроможності	Стратегія оптималь- ності
-	+	-	+	Чернігівська, Черкаська обл.	Активізація інвестиційної діяльності за участю трудових та природних ресурсів	Стратегія інтенсивного використан- ня ресурсів
-	+	+	-	Житомир- ська, Херсонська, Миколаївська Кіровоград- ська обл.	Максимальне використання трудоу ресурсів як основного орієнту наращення фінансового потенціалу	Стратегія розвитку ринку праці

Продовження табл.

1	2	3	4	5	6	7
-	-	-	-	Вінницька, Волинська, Рівненська, Сумська обл.	Залучення іноземного капіталу та його розподіл у сфери економіки з метою активізації експортних операцій	Підтримуюча стратегія
<p>*Примітка: Y_{11} – рівень забезпечення регіону фінансовими ресурсами; Y_{12} – рівень забезпечення регіону трудовими ресурсами; Y_{13} – рівень забезпечення регіону матеріально-технічними ресурсами; Y_{14} – рівень забезпечення регіону природними ресурсами; "-" – нижчий середнього, "+" – вищий або рівний середньому.</p>						

Висновки. Розроблена типологія регіонів за рівнем забезпечення фінансовими, трудовими, матеріально-технічними та природними ресурсами, що дозволила обґрунтувати стратегічні орієнтири інвестиційного розвитку регіонів, дозволить регіонам України у будь-який момент часу правильно підійти до вибору типу стратегії залучення іноземного капіталу відповідно до потреб економіки у зовнішніх джерелах формування інвестиційних ресурсів. Запропоновані типи стратегій залучення іноземного капіталу по-перше, формують інвестиційну привабливість регіону щодо вкладення іноземних інвестиційних ресурсів; по-друге, дають змогу визначати необхідність залучення іноземного капіталу в контексті його впливу на забезпечення обраних стратегічних орієнтирів інвестиційного розвитку; по-третє, сприяють швидким темпам досягнення цілей інвестиційного розвитку за наперед обумовленими орієнтирами.

Список літератури

1. Герасимчук, З. В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону [Текст] : монографія / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович. – Луцьк : ЛДТУ, 2002. – 248 с.
2. Мельник, М. І. Інвестиційний клімат регіону: теоретичні та прикладні засади дослідження [Текст] : монографія / М. І. Мельник. – Львів : ІРД НАН України, 2005. – 304 с.
3. Олександренко, І. В. Формування стратегії залучення іноземного капіталу в регіон [Текст] / І. В. Олександренко, Ю. А. Подерня-Масюк // Ефективна економіка. – 2010. – № 3. – С. 89–96.

Отримано 1.10.2010. ХДУХТ, Харків.
 © С.В. Тютюнникова, Л.О. Мельнік, 2010.